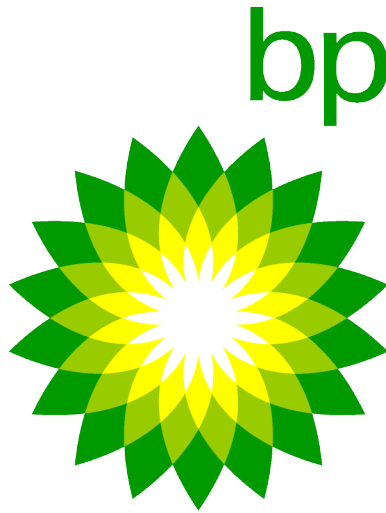

Azəri Mərkəzi Şərqi Layihəsi

Ekoloji və Sosial Təsirin Qiymətləndirilməsi

Qeyri-Texniki Xülasə

Yanvar 2019-cu il

İstinad nömrəsi: BP-6AZZZZ-EV-REP-0010-000

Qeyri-Texniki Xülasə

Bu Qeyri-Texniki Xülasə Azəri-Çıraq-Günəşli (AÇG) Kontrakt Sahəsində yerləşən nəzərdə tutulmuş Azəri Mərkəzi Şərqi (AMŞ) Layihəsi üçün hazırlanmış Ətraf Mühitə və Sosial-iqtisadi Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsinin (ƏMSSTQ) qısa icmalını təqdim edir. Bu sənəd, layihəyə aid fəaliyyətlər və layihələndirmə işləri, ƏMSSTQ-də nəzərdə tutulmuş məsələlər və ətraf mühitə və sosial sahəyə potensial təsirlərlə bağlı əsas yekun rəylər barədə xülasəni təqdim etməyi nəzərdə tutur. Atqının modelləşdirilməsi, təsirazaltma tədbirləri və monitoring barədə texniki məlumatlar ƏMSSTQ sənədinin əsas hissələrində təfəssilatı ilə əks etdirilib.

Q1. Giriş

AÇG Kontrakt Sahəsi təxminən 432 kvadrat kilometr (km²) sahəni əhatə edərək, Bakıdan təxminən 120 kilometr (km) şərqdə yerləşir (bax Şəkil Q.1). Kontrakt Sahəsinin işlənməsi fazalarla həyata keçirilir və bu vaxtdakı aşağıdakı mərhələlərdən ibarət olmuşdur:

- İlk Neft Layihəsi (İNL);
- AÇG Faza 1;
- AÇG Faza 2;
- AÇG Faza 3; və
- Çıraq Neft Layihəsi (ÇNL).

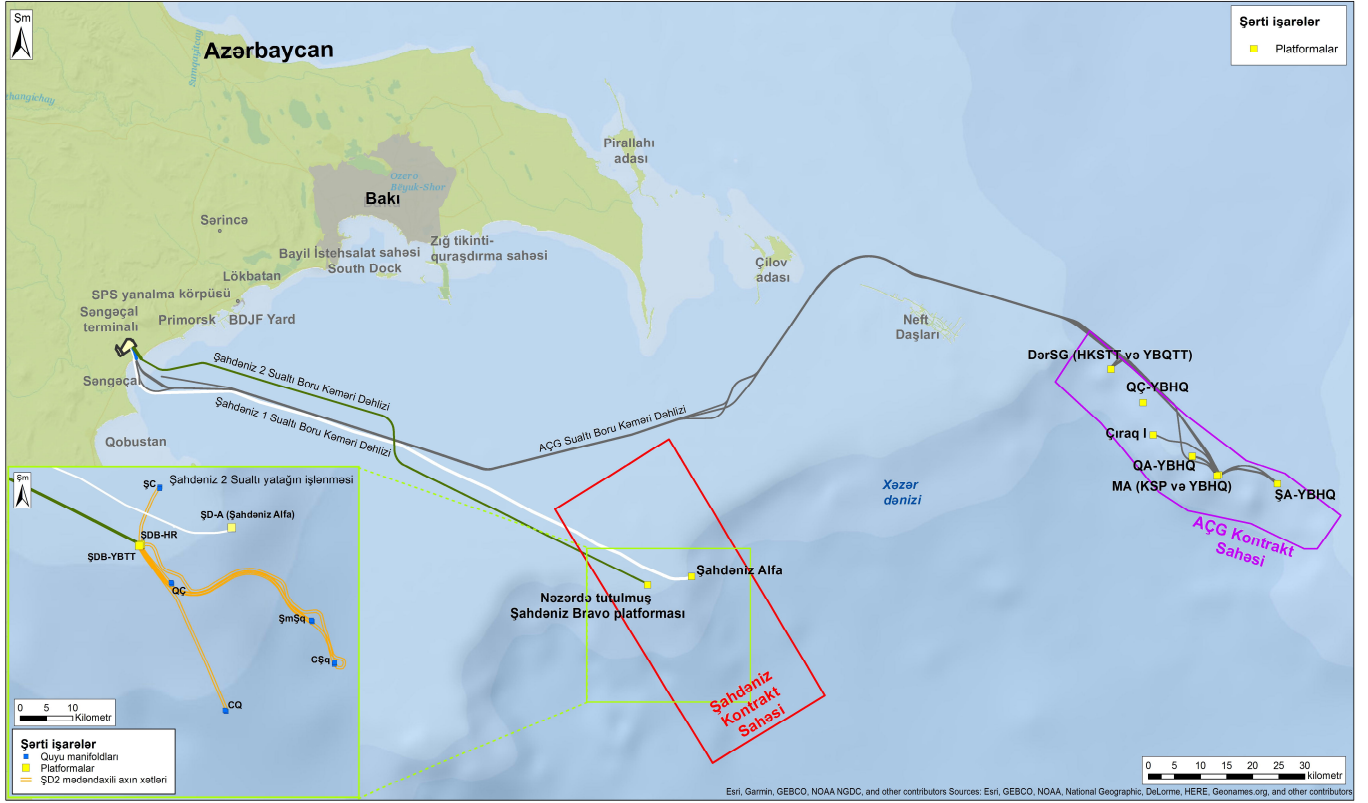
1997-ci ilin noyabr ayında Çıraq-1 platformasında hasilatın (İNL) başlanması ilə AÇG yatağındakı əməliyyatlara start verildi. 1-ci və 2-ci Fazalar çərçivəsində Mərkəzi, Qərbi və Şərqi Azəri kompressiya və suvurma platforması (MA-KSP) və yaşıyış bloklu hasilat və qazma (MA-YBHQ) qurğuları (o cümlədən, ŞA, QA, MA-KSP və MA-YBHQ platformaları da daxil olmaqla), 3-cü Faza çərçivəsində isə Dərinsulu Günəşli (DSG) hissəsi işlənmişdir. Çıraq Neft Layihəsi (ÇNL) 2014-cü ildə, Qərbi Çıraq YBHQ platformasının (QÇ-YBHQ adlanan) quraşdırılması ilə başlamışdır. AMŞ Layihəsi AÇG Kontrakt Sahəsində işlənmənin növbəti mərhələsini təşkil edir. Şəkil Q.1-də dəniz obyektlərini quruda yerləşən Səngəçal terminalındakı texnoloji qurğular ilə birləşdirən sualtı boru kəməri şəbəkəsindən əlavə AÇG Kontrakt Sahəsi daxilindəki mövcud AÇG və Şahdəniz (ŞD) obyektlərinin və təklif olunan AMŞ dəniz obyektlərinin yeri göstərilir.

Q2. Layihənin icmalı

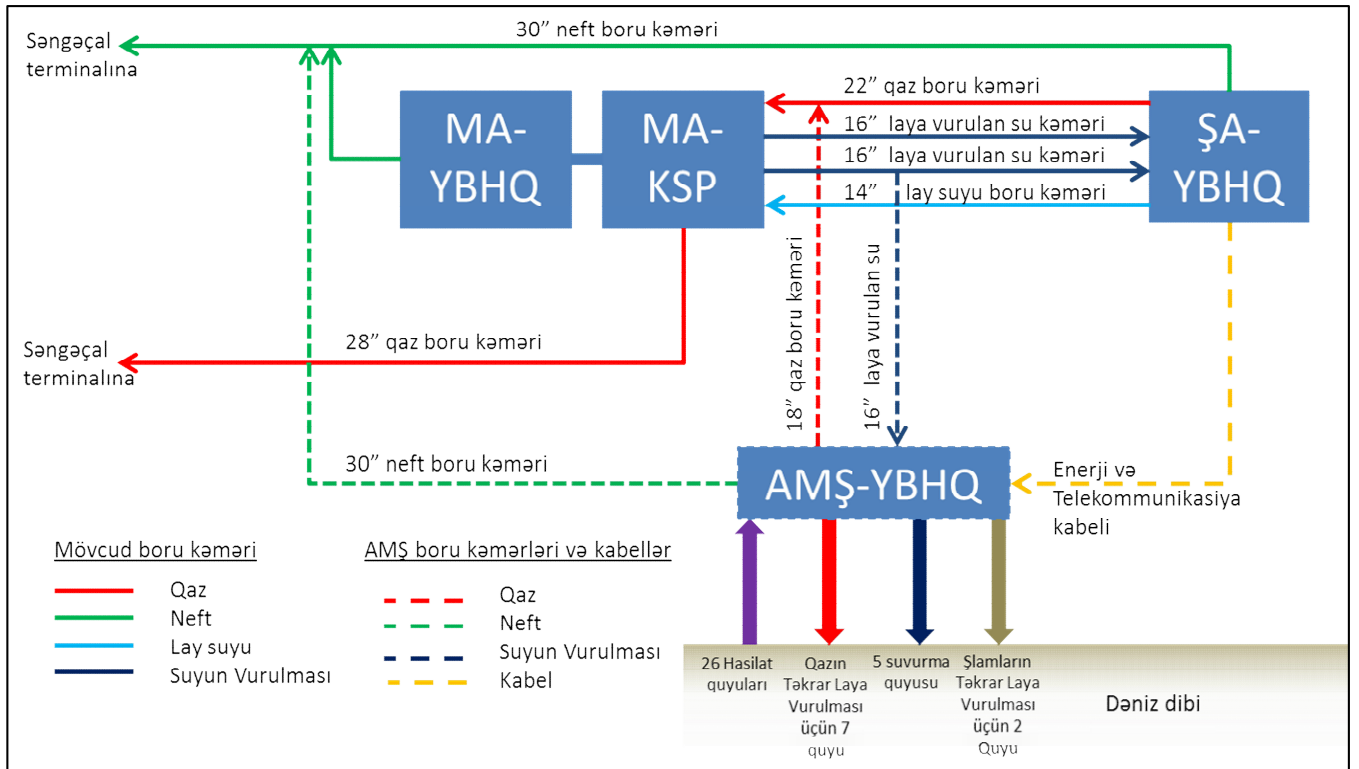
AMŞ Layihəsi AÇG Kontrakt Sahəsində işlənmənin növbəti mərhələsini təşkil edir. AMŞ-YBHQ MA və ŞA platformaları arasında mərkəzi nöqtədə, təxminən 137 metr (m) dərinlikdə yerləşəcək. Hasil edilmiş neft və qazı AMŞ-YBHQ platformasından mövcud AÇG Faza 3 neft və qaz ixracı borularına ötürmək üçün yataqdaxili borular quraşdırılmışdır. Bundan əlavə, ŞA-YBHQ və AMŞ-YBHQ platformaları arasında suvurucu boru kəməri quraşdırılaraq, vurulan suyu MA-KSP platformasından AMŞ-YBHQ-a təchiz edəcək. Həmçinin ŞA-YBHQ platformasından AMŞ-YBHQ platformasına qədər dəniz dibində birləşdirilmiş elektrik (ehtiyat elektrik enerjisini təchiz etmək üçün) və telekommunikasiya kabeli çəkiləcək. Şəkil Q.1 təklif olunan AMŞ dəniz obyektlərinin yerini və AMŞ-YBHQ və MA və ŞA platformaları arasındakı yataqdaxili boru kəmərlərinin marşrutlarını göstərir. Platformanın üst modulunun və dayaq blokunun inşa olunacağı potensial tikinti-quraşdırma meydançalarının yeri də göstərilir. Namizəd tikinti-quraşdırma sahələrinə bundan əvvəlki AÇG işlənməsi fazalarında istifadə edilmiş Bakı Dərin Özülləri Zavodu (BDÖZ) və Bayıl (keçmişdə Amec-Tekfen-Azfen (ATA) sahəsi kimi tanınan) sahələri daxildir.

AMŞ layihəsinin Əsas Variantı üzrə sualtı və dənizdəki əsas elementlər Şəkil Q.2-də göstərilir. Şəkildən göründüyü kimi, quyulardan hasil edilən mayelər AMŞ-YBHQ platformasında qəbul edilir və burada iki əsas axına ayrılır: neft (lay suları ilə qarışmış) və qaz. Ayrılmış neft AMŞ-YBHQ platformasından yeni 30" yataqdaxili boru kəməri ilə MA platformasının yaxınlığındakı mövcud AÇG Faza 2 30" neft ixrac boru kəmərinin birləşmə nöqtəsinə ötürülür. Sonra AMŞ-dən hasil edilmiş neft AÇG-dən hasil edilmiş digər neft ilə Səngəçal Terminalına göndərilir və burada ixrac spesifikasiyalarına cavab verəcək şəkildə emal edilir. Ayrılmış qazın bir hissəsi AMŞ-YBHQ platformasında yanacaq qaz kimi istifadə ediləcək. Qaz həmçinin quyunun məhsuldarlığını artırmaq üçün qazlift sistemində istifadə ediləcək və ehtiyatların hasilatını təkmilləşdirmək üçün xüsusi ayrılmış AMŞ qazvurma quyularına ötürüləcək. Qazın qaldırılması, qazın vurulması və ya AMŞ-da yanacaq qazı kimi istifadə edilməyən artıq qaz yeni AMŞ 18" yataqdaxili qaz boru kəməri ilə MA platformasına, mövcud AÇG Faza 2 22" qaz ixrac borusuna göndəriləcək.

Şəkil Q.1. AÇG Kontrakt Sahəsi, Mövcud AÇG və ŞD Obyektləri və Planlaşdırılmış AMŞ Layihə Obyektlərinin yeri

Şəkil Q.2 Mərkəzi-Şərqi Azəri Layihəsinə ümumi baxış

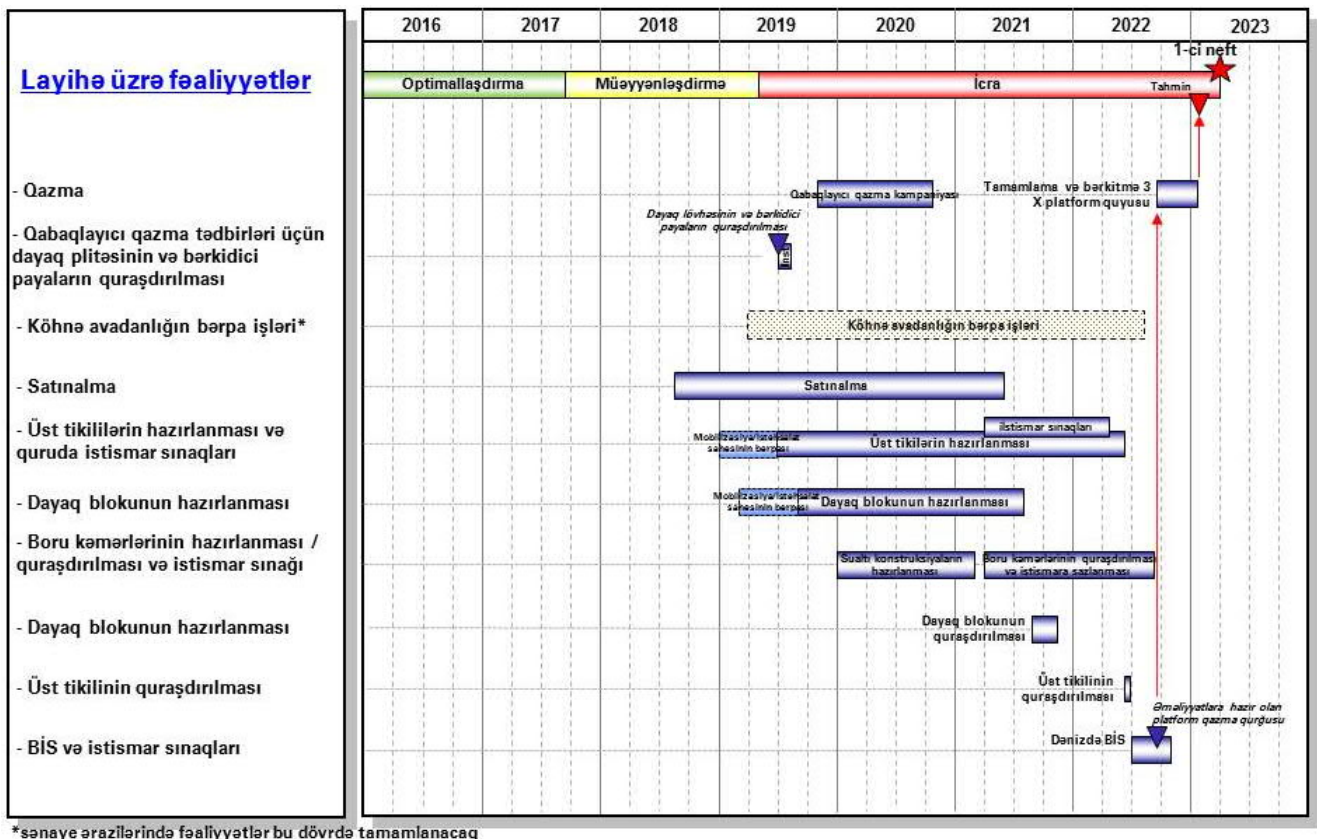

AMŞ Layihəsinin dəniz qurğuları aşağıdakı texniki proseslər üçün hazırlanmışdır:

- gündə 100 min barelə qədər (mstb/g) neft (lay suyu ilə qarışmış); və
- gündə 350 milyon standart kub fut qədər (mln.skf/g) qaz.

Şəkil Q.3 qazmaya hazırlıq, tikinti, quraşdırma, istismara hazırlıq və istismar fazaları çərçivəsində həyata keçirilən işlərin təxmini qrafikini göstərir. Şəkildə göstəriləndiyi kimi, quruda, tikinti-quraşdırma meydançalarında aparılan tikinti və istismara hazırlıq fəaliyyətlərinin əksəriyyətinin cari qrafikə əsasən 2019-cu ilin ortalarından 2022-ci ilin ortalarına qədər davam edəcəyi gözlənilir. Hal-hazırda proqnozlaşdırılır ki, ilkin qaz quraşdırma, qabaqlayıcı quyuların birləşdirilməsi və işəsalma işləri tamamlandıqdan sonra 2023-cü ildə hasil ediləcək.

Şəkil Q.3 AMŞ Layihəsi üzrə ilk neft hasilatınadək hesablanmış qrafik

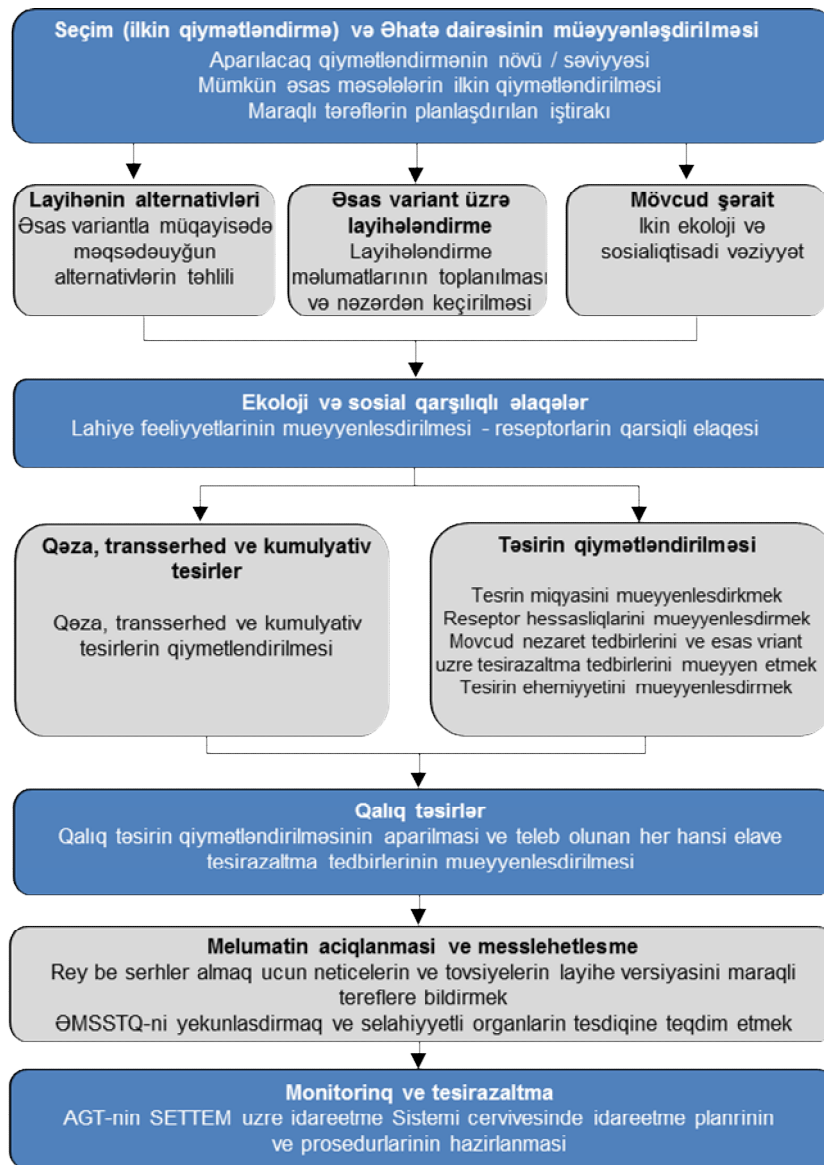

Hər bir layihə mərhələsi ilə bağlı ətraf mühitə və sosial-iqtisadi sahəyə təsirlər aşağıda təqdim olunan ƏMSSTQ metodologiyasına uyğun qiymətləndirilmişdir. Hər bir layihə mərhələsi ilə bağlı yaranan emissiyaların, atqıların və tullantıların həcmi də qiymətləndirilmişdir.

Q.3 Qiymətləndirmə metodologiyası

ƏMSSTQ Azərbaycanın normativ tələbləri, eləcə də BP Azərbaycan şirkətinin Sağlamlıq, Əməyin Təhlükəsizliyi, Təhlükəsizlik və Ətraf Mühit (SƏTTƏM) üzrə Siyasətinə uyğun həyata keçirilmişdir. ƏMSSTQ prosesi (Şəkil Q.4-də göstərilib) layihənin və onun davam etdiyi müddət ərzində əlaqədar işlərin qiymətləndirilməsi üzrə sistemə yanaşmadan ibarətdir. ƏMSSTQ prosesinin ümumi məqsədi AMŞ Layihə fəaliyyətlərindən ətraf mühitə və sosial-iqtisadi sahəyə dəyən mümkün mənfi təsirləri müəyyən etmək, azaltmaq və səmərəli şəkildə idarə etməkdir.

Şəkil Q.4 ƏMSSTQ Prosesi

Ətraf mühit ilə qarşılıqlı təsir potensialına malik olan hər bir AMŞ Layihəsi üzrə müəyyənləşdirilmiş fəaliyyətlərə və hadisələrə əsasən AMŞ Layihəsinin ətraf mühitə təsirləri qiymətləndirilmişdir. Təsirin gözlənilən əhəmiyyəti aşağıdakılar nəzərə alınmaqla qiymətləndirilmişdir:

- **Hadisənin miqyası:** Aşağıdakı parametrlər əsasında müəyyənləşdirilir;
 - o **Miqyas** – həyata keçirilən fəaliyyətin təsirinə məruz qalan ərazinin ölçüsü;
 - o **Davamətmə müddəti** – fəaliyyətin baş verdiyi müddət;
 - o **Təkrarlanma tezliyi** – fəaliyyət hansı vaxt tezliyi üzrə təkrarlanır; və
 - o **Təsirin intensivliyi** - məqbul olunma standartlara, o cümlədən qüvvədə olan qanunvericiliyə və beynəlxalq təlimatlara əsasən emissiyanın və ya tullantının konsentrasiyası, onun toksikliyi, yaxud bioakkumulyasiya potensialı, ətraf mühitdə ehtimal olunan davamlılığı.
- **Reseptorun həssaslığı:** Aşağıdakılara əsasən müəyyənləşdirilir:
 - o **Mövcudluq** – növlərin/insanların müntəzəm olaraq mövcud/ötəri olub-olmadığı, mövcud olan növlərin nadir, nəsli kəsilmək təhlükəsi altında olan, yaxud mühafizə edilən növlər olub-olmadığı; və
 - o **Davamlılıq** – mövcud ilkin şərtlərə və tendensiyalara (məsələn, ekoloji bolluqda/müxtəliflikdə/vəziyyətdə, ətraf havanın keyfiyyətində və s. özünü göstərən təmayüllər) istinadən ətraf mühitlə qarşılıqlı təsir ilə əlaqədar olaraq dəyişikliyə, yaxud narahatlığa qarşı insanlar/növlər nə dərəcədə həssasdır.

AMŞ Layihəsi üzrə təsirin qiymətləndirilməsi prosesi ŞD və AÇG Kontrakt Sahəsinin dəniz hissəsinə aid atqıların və emissiyaların hərtərəfli tədqiq edilməsi və mövcud ŞD və AÇG obyektlərinin istismar fazası ərzində səciyyələndirilməsi faktından faydalanmışdır. Nəticədə, təsirlər qiymətləndirilmiş və əvvəllər mümkün olduğundan daha geniş səviyyədə aydınlaşdırılmışdır.

Təsirlərin qiymətləndirilməsi üç əsas məlumat mənbəyinə əsaslanmışdır:

- Əvvəlki ətraf mühitə riskin qiymətləndirmələri, o cümlədən toksiklik sınaqlarının nəticələri və AMŞ Layihəsinə şamil olunan modelləşdirmə tədqiqatları;
- Xüsusi olaraq AMŞ Layihəsi üçün həyata keçirilmiş modelləşdirmə tədqiqatları, o cümlədən atqı və dağılma modelləşdirmələri, quruda və dənizdə havanın dispersiyasının (yayılmasının) modelləşdirilməsi, sualtı səsini modelləşdirilməsi və quruda səs-küyün qiymətləndirilməsi; və
- BP Azərbaycan - Gürcüstan - Türkiyə (AGT) Regionu üzrə Ekoloji Monitoring Proqramının (EMP) nəticələri; bura bütün yeni və istismarda olan platformalarda sistemativ və mütəmadi monitorinqin, təbii ekoloji tendensiyaların müəyyənəşdirilməsi və hesablanması üzrə regional monitorinqin, o cümlədən Səngəçal Terminalında və onun ətrafında quruda ekoloji və hava keyfiyyəti monitorinqinin, həmçinin mütəmadi tədqiqatların nəticələri daxildir.

EMP həm ŞD, həm də AÇG Kontrakt Sahələrində bentik bioloji birliklərin tərkibi və həssaslığı, eləcə də bu reseptorlara platforma və boru kəmərinin quraşdırılması, qazma işləri və platformanın fəaliyyəti nəticəsində yaranan təsirləri daha aydın təsvir etmişdir. Hal-hazırda fəaliyyət göstərən AÇG Faza 1, Faza 2 və Faza 3, ÇNL və ŞD1 vasitəsilə EMP nümayiş etdirmişdir ki, əvvəlki ƏMSSTQ-lərə daxil edilmiş nəzarət tədbirləri (layihələndirmə və istismar) dəniz mühitinə təsirləri müvafiq qaydada azaldıb.

Q.4 Siyasi, Normativ-hüquqi və İnzibati baza

Qiymətləndirməyə həmçinin müqavilələrin, qanunvericiliyin, standartların və qaydaların layihəyə necə tətbiq olunmasının yoxlanılması daxil edilmişdir.

AÇG yatağının birgə işlənməsi və hasilatın pay bölgüsü üzrə təfərrüatlı hüquqi rejim BP və Podratçı Tərəflər və Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Şirkəti (SOCAR) arasında 1994-cü ilin iyun ayında imzalanmış və 1994-cü ilin dekabr ayında qanun qüvvəsi almış Hasilatın Pay Bölgüsü Sazişi (HPBS) daxilində təsvir edilmişdir. 2049-cu ilin sonuna qədər qüvvədə olacaq, düzəlişlər edilmiş və yenidən tərtib olunmuş HPBS 2017-ci ilin oktyabr ayında Azərbaycan qanunu kimi qüvvəyə minib.

HPBS-də qeyd edilir ki, "Podratçı beynəlxalq neft sənayesinin hamılıqla qəbul olunmuş standartlarına səylə əməl edərək, ... Neft qaz əməliyyatlarını lazımi səmərə ilə və təhlükəsiz aparır." və Podratçıdan tələb olunur ki, "İctimai sağlamlıq, əməyin təhlükəsizliyi və mühafizəsi eləcə də ətraf mühitin bərpası ilə əlaqədar olan, hal-hazırda və qələcəkdə qüvvədə olan Azərbaycan Respublikasının qanun və qaydalarına, mövcud Beynəlxalq Neft Sənayesinin Yaxşı Təcrübəsindən daha sərt olmamağı şərtlə riayət etmək".

AMŞ Layihəsi həmçinin bir çox beynəlxalq və regional ekoloji konvensiyaları nəzərə alır və tələblər HPBS-nin müddəalarına və beynəlxalq neft sənayesi standartlarına və təcrübələrinə zidd olmayan və ya başqa cür beynəlxalq neft sənayesi standartlarına və təcrübəsinə zidd olmadığı hallarda bu milli qanunvericiliyə uyğun gəlir. AMŞ Layihəsi həmçinin Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN) tərəfindən təsdiq olunmuş ƏMSSTQ çərçivəsində ətraf mühit və sosial sahə standartlarına riayət edəcək. HPBS həmçinin layihənin riayət edəcəyi beynəlxalq neft sənayesi standartlarına və təcrübələrinə istinad edir.

Q.5 Qiymətləndirilmiş variantlar

AMŞ Layihəsinin layihələndirilməsi ərzində dəyərləndirilən əsas variantlar aşağıdakılar üzərində cəmləşdirilib:

- Konsepsiyanın seçilməsi və müəyyənəşdirilməsi;
- AÇG Kontrakt Sahəsi daxilində dəniz qurğuları üçün münasib yerin seçilməsi;
- Platformanın texniki layihələndirilməsi və hazırda mövcud olan AÇG dəniz qurğuları ilə integrasiyanın miqyası; və
- Texnoloji alternativlərdən irəli gələn səmərəlilik və istismar göstəriciləri üzrə təkmilləşdirmələr.

Layihə variantlarının ekoloji qiymətləndirilməsi texniki və iqtisadi qiymətləndirilmə, o cümlədən SOCAR və HPBS-in Podratçı Tərəflər də daxil olmaqla maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələr həyata keçirilmişdir. Konsepsiya seçimi əsasən qazma şəraitinə, dəniz dibinin dərinliyinə və kollektorun xüsusiyyətlərinə dair məlumatlara əsaslanıb.

AMŞ Layihəsinin işlənməsindən imtina variantı da nəzərdən keçirilmişdir. Layihənin davam etdirilməməsi qərarı Azərbaycan hökuməti üçün potensial gəlirlərin azalması və nəticə etibarlı ilə Azərbaycan iqtisadiyyatına müvafiq faydanın təmin edilməsinin qeyri-mümkünlüyü ilə nəticələnərdi. AMŞ Layihəsinin həyata keçirilməsi layihələndirmə, tikinti və istismar mərhələləri ərzində ölkə vətəndaşları üçün yeni iş yerlərinin açılmasına, eləcə də yerli obyektlərdən, infrastrukturadan və təchizatçılardan istifadənin artmasına gətirib çıxaracaq. Buna görə də, sosial-iqtisadi faydalar nəzərdən keçirildikdən sonra layihənin işlənməsinin davam etdirilməməsi variantından imtina olundu.

Q.6 Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi

Ekoloji qiymətləndirmə əsasən 1994-2004-cü illərdə aparılmış bir neçə tədqiqatın və EMP çərçivəsində 2004-cü ildən bu günədək aparılmış tədqiqatın məlumatlarını əks etdirir. Bu tədqiqata maraqlı tərəflərin, o cümlədən, SOCAR, nazirliklərin və Azərbaycanın Milli Elmlər Akademiyasının nümayəndələri nəzarət edirdilər. AMŞ Platformasının təklif edilən yerində ətraf mühitin ilkin tədqiqi 2017-ci ildə aparılmışdır.

AMŞ Layihəsinin üç əsas fazasının hər biri üçün ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi aparılmışdır.

- **Qabaqlayıcı qazma:** Layihə mövcud AÇG təcrübəsini qəbul etmişdir və bu təcrübəyə əsasən AMŞ-YBHQ platforması quraşdırılmazdan əvvəl platforma yerinə quraşdırılmazdan əvvəl erkən hasilata imkan yaratmaq üçün, səyyar dəniz qazma qurğusundan (SDQQ) istifadə etməklə bir sıra istismar, suvurma və şlamvurma quyuları qazılacaq;
- **Tikinti, quraşdırma, birləşdirmə və istismar sınağı:** Buraya bütün qurudakı tikinti-quraşdırma sahələrində tikinti və istismar sınağı fəaliyyətləri, dənizdə borudüzmə işləri və boru kəmərinin istismar sınağı, boru kəmərinin platformaya və mövcud AÇG ixrac boru kəməri şəbəkəsinə birləşdirilməsi daxildir; və
- **İstismar:** Platformada hasilat, qazma işləri və Səngəçal terminalındakı mövcud qurğulardan istifadə etməklə karbohidrogenlərin quruda texnoloji emalı.

Q.6.1 Qabaqlayıcı qazma fəaliyyətləri

Cədvəl Q.1-də AMŞ Layihəsinin qabaqlayıcı qazma fazasının ekoloji təsirlərinin qiymətləndirilməsinin qalıq təsirləri təqdim olunur. Cədvəldən göründüyü kimi, məqsədəuyğun nəzarət, monitoring və təsirlərə azaltma tədbirləri nəzərə alındıqda, qabaqlayıcı qazma fazasının bütün aspektlərindən irəli gələn təsirlərin cüzi mənfi əhəmiyyətli olacağı proqnozlaşdırılır.

Cədvəl Q.1 AMŞ üzrə qabaqlayıcı qazma fəaliyyətlərinin ətraf mühitə qalıq təsirlərin xülasəsi

	Fəaliyyət / hadisə	Miqyas				Həssaslığı		Ümumi qiymət		
		Əhatə dairəsi/ Miqyası	Tezlik	Müddəti	İntensivlik	İnsanlara	Ekoloji	Hadisənin miqyası	Reseptorların həssaslığı	Təsirin əhəmiyyəti
Atmosfer	SDQQ-nun Elektrik Generatorları	1	3	3	1	2	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dəstək Gəmilərinin mühərrikləri	1	3	3	1	2	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
Dəniz mühiti	Sualtı səs-küy (SDQQ qazma işləri)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Sualtı səs-küy (Dəstək gəmiləri)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Qazma işləri ilə bağlı dənizə atqılar	1	2	2	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dəniz dibinə sement atqıları	1	3	1	2	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Sementləyici qurğunun yuyulmasından sonra atqılar;	1	2	1	2	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	AƏP-in sınağı	1	3	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	SDQQ Soyuducu suyun dənizə axıdılması	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	SDQQ və Gəmilərin ballast suyunun axıdılması	1	2	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	SDQQ və Gəmilərin təmizlənmiş çirkab fekal (qara) sularının axıdılması	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	SDQQ və Gəmilərin məişət çirkab sularının axıdılması	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	SDQQ və Gəmilərin drenaj axıntıları	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi

SDQQ-nin elektrik generatoru və köməkçi gəmilərin fəaliyyəti ilə bağlı əmələ gələn emissiyaların atqısı dənizdə baş verəcək və atmosfərə yayılacaq. SDQQ-nun fəaliyyəti nəticəsində reseptor yerlərində (yəni quruda) əsas çirkləndiricilərin konsentrasiyasının artmasını müəyyən etmək üçün modelləşdirmə aparılmışdır. Aİ-nin müvafiq hava keyfiyyəti üzrə hədd qiymətlərinə cavab verən quruda mövcud hava keyfiyyətinə əsaslanaraq (bərk hissəciklər istisna olmaqla), reseptorların həssaslığının aşağı olduğu hesab edilir¹. Modelləşdirmə göstərdi ki, fəaliyyətlərin quruda emissiyaların nəzərəcarpacaq dərəcədə artmasına səbəb olacağı gözlənilir. Bu baxımdan, SDQQ-nun və köməkçi gəmilərin fəaliyyəti ilə əlaqədar atmosfer emissiyalarının qurudakı birliklərə təsirinə cüzi mənfi əhəmiyyətə malik olması hesab olunur.

Qazma və köməkçi gəmilərin fəaliyyəti nəticəsində yaranan sualtı səs-küy qiymətləndirilmiş və Xəzər dənizində mövcud olan dəniz növlərinə müxtəlif təsirlərin olduğu məsafəni hesablamaq üçün modelləşdirmə aparılmışdır. Nəticələr göstərdi ki, qazma yerindən ancaq çox qısa məsafədə (<2m) qazma fəaliyyətləri nəticəsində yaranan sualtı səs-küyün suiti və balıqların eşitmə orqanları zədələne bilər. Gəmilərin səs-küyü gəmilərdən 505 m məsafədə suitilərin eşitmə orqanlarına mümkün xəsarət verə bilər, gəmidən 10.9 km məsafədə isə bərpa olunan xəsarətin dəyməsi gözlənilir. Bununla belə, bu məsafələr gəmilərin, yaxud suitinin hərəkətini nəzərə almır. Hesab olunur ki, gəmilərin yaratdığı səs-küyün təsirinə məruz qalan istənilən eşitmə səviyyəsinə malik olan balıqlarda ölüm və bərpa olunan xəsarət riski az, qısa məsafələrdə universal eşitmə qabiliyyətinə malik olan balıqlarda bərpa olunan xəsarət riski isə mülayimdir. Yerli sualtı səs mühitində mövcud kommersiya və neft sənayesi gəmilərinin yaratdığı səs-küyün üstünlük təşkil etdiyi məlumdur və gəmilərin hərəkəti nəticəsində suitilərin və balıq növlərinin narahatlıq səviyyəsinin minimum dərəcədə artması baş verəcək. Baxmayaraq ki, Xəzər suitilərin davranışının müəyyən dərəcədə pozulması gözlənilsə də, suitilərin il boyu Xəzər dənizində geniş ərazidən istifadə etməsi müəyyən edilmişdir və onlar gəmilərin

¹ Yarım-səhra mühit tozun yaranmasına səbəb olur ki, bu da atmosferdə hissəciklərin konsentrasiyasını təbii sürətdə artırır və bu konsentrasiyaların Aİ hədd qiymətlərindən yüksək olmasına səbəb olur.

səs-küyünə uyğunlaşaraq, lazım gəlsə, asanlıqla başqa yerə köçə bilər. Proqnozlaşdırılan hadisənin miqyasına, reseptor xüsusiyyətlərinə və müşahidə edilmiş həssaslıqlara əsasən, təsirin cüzi mənfi təsir olacağı qiymətləndirilmişdir.

Qabaqlayıcı qazma fazası ərzində həcm etibarilə dəniz mühitinə axıdılacaq ən böyük atqılar qazma işləri ilə bağlı olan atqılardır (xüsusən də qazma şlamının atqısı və su əsaslı qazma məhlulu və səyyar dəniz qazma qurğusunun soyuducu su sistemindən soyuducu suyun atqısı). Modelləşdirmə göstərmişdir ki, atqıdan əvvəl məqbul standartlara cavab verməsi tələb edilən bu cür atqıların dəniz reseptorlarına çox məhdud ekoloji təsiri var. Proqnozlaşdırılan hadisənin miqyasına, reseptor xüsusiyyətlərinə və müşahidə edilmiş həssaslıqlara əsasən, təsirin cüzi mənfi əhəmiyyəti olacağı qiymətləndirilmişdir. Soyuducu suyun modelləşdirilməsi eyni qaydada təsirlərin çox məhdud miqyasa malik olduğunu (bir neçə metr) və su sütunundakı bioloji reseptorlara (yəni zooplankton, fitoplankton, suitilər və balıq) təsirin cüzi mənfi əhəmiyyətə malik olacağını göstərib.

Quyuda qoruyucu kəmərin yerində sementlənməsi zamanı dəniz dibinə kiçik miqdarlarda sement atqıları ola bilər. Bu atqılar qazma şlamlarının çökəcəyi quyuağzı sahəyə yaxın yerdə qalacaq. Buna görə də bentik onurğasızlara təsirlərin (qiymətləndirilərək müəyyən edilmişdir ki, bunlar sement atqılarına qarşı az həssasdırlar) cüzi mənfi olacağı qiymətləndirilmişdir. Qoruyucu kəmərin sementlənməsi fəaliyyətlərinin sonunda durulaşdırılmış qalıq sementin atqısı da qiymətləndirilmişdir və cüzi mənfi əhəmiyyətə malik olduğu müəyyən edilmişdir.

Qabaqlayıcı qazma fəaliyyətləri zamanı quyularda istifadə ediləcək atqı əleyhinə preventorun (AƏP) müntəzəm sınaqları ilə əlaqədar hidravlik mayelərin atqılarının modelləşdirilməsi yayda durulaşdırma şleyfinin maksimum yayılma ölçülərinin təxminən 28m uzunluqda, 6m enində olduğunu və 15 dəqiqə ərzində təsirsiz konsentrasiya həddinə qədər tamamilə su sütununda həll olunacağını göstərdi. Buna görə də bentik onurğasızlara və suitilərə, balıq və planktonlara təsirlərin (qiymətləndirilərək müəyyən edilmişdir ki, bunlar AƏP mayelərinin atqılarına qarşı az həssasdırlar) cüzi mənfi olacağı qiymətləndirilmişdir.

Dənizə axıdılan qalan atqıların (ballast suyu, çirkab fekal sular, məişət-çirkab (boz) suları və göyertənin drenaj suları) hamısı həcmcə kiçikdir (qazma və soyuducu suyun atqıları) və tərkibində yüksək ekoloji narahatlıq doğuran komponentlər mövcud deyil. Məqbul layihə standartlarına riayət edilməsinin təmin olunması məqsədilə mövcud prosedurlara uyğun monitoring olunan bu atqılar sürətlə durulaşacaq və onların hamısının su sütunundakı bioloji reseptorlara cüzi təsir göstərəcəyi qiymətləndirilmişdir.

Bütün qabaqlayıcı qazma fazasının qiymətləndirilmiş ətraf mühitə təsirləri üçün belə bir qənaətə gəlinmişdir ki, təsirlər praktiki cəhətdən mümkün olduğu qədər minimuma endirilmişdir və mövcud nəzarət tədbirlərinin icrası zəruridir və əlavə təsirazaltma tədbirləri tələb olunmur.

Q.6.2 Tikinti, quraşdırma, birləşdirmə və istismar sınağı fəaliyyətləri

Cədvəl Q.2-də AMŞ Layihəsinin tikinti, quraşdırma, birləşdirmə və istismar sınağı fazasının ekoloji təsirlərinin qiymətləndirilməsinin qalıq təsirləri təqdim olunur və onlara aşağıdakılar daxildir:

- Dəniz qurğularının quruda tikintisi və istismar sınaqları;
- Yataqdaxili boru kəmərinin quraşdırılması, birləşdirilməsi və istismar sınağı (BİS); və
- Platformanın quraşdırılması, BİS.

Cədvəl Q.2 AMŞ Tikinti, Quraşdırma və BİS fəaliyyətlərinin ətraf mühitə qalıq təsirlərin xülasəsi

	Fəaliyyət / hadisə	Miqyas				Həssaslığı		Ümumi qiymət		
		Əhatə dairəsi/ Miqyası	Tezlik	Müddəti	İntensivlik	İnsanlara	Ekoloji	Hadisənin miqyası	Reseptorlar in həssaslığı	Təsirin əhəmiyyəti
Atmosfer	Tikinti meydançasında maşın və mexanizmlər	1	1	3	1	2	-	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Quruda platformanın əsas generatorlarının və üst tikililərin texnoloji təchizatlarının istismar sınağı	1	3	2	1	2	-	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Gəmi mühərrikləri	1	1	3	1	2	-	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
Quru Mühiti (Səs-küy)	Tikinti meydançasında maşın və mexanizmlər	1	1	3	1	2	-	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Quruda platformanın əsas generatorlarının və üst tikililərin texnoloji təchizatlarının istismar sınağı	3	2	1	1	2	-	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
Dəniz mühiti	Tikinti sahəsində soyuducu suyun atılması	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Boru kəmərinin təmizlənməsi və ilkin istismar sınaqları zamanı atqılar (kimyəvi işlənmiş dəniz suyu)	3	2	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Boru kəmərinin təmizlənməsi və ilkin istismar sınaqları zamanı atqılar (MEQ)	1	1	1	1	-	2	Alçaq	Alçaq	Cüzi
	Sualtı infrastruktur və boru qovşağının birləşmə yerlərində atqılar (kimyəvi maddələrlə işlənmiş dəniz suyu)	1	2	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dənizə başqa atqılar: Ballast suyu (gəmilərdən)	1	2	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dənizə başqa atqılar: Təmizlənmiş çirkab fekal sular (gəmilərdən)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dənizə başqa atqılar: Məişət çirkab suyu (gəmilər)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dənizə başqa atqılar: Drenaj (gəmilər)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dayaq blokunun bərkidici və əmək payalarının vurulması (sualtı səs-küy)	3	3	1	2	-	2	Yüksək	Alçaq	Orta mənfi
	Gəmi hərəkətləri (sualtı səs-küy)	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi

Tikinti sahələrində sahil tikinti və istismara hazırlıq fəaliyyətləri ilə əlaqədar emissiyalar və səs-küylər də qiymətləndirilmişdir. Hava keyfiyyətinin dispersiyasının (yayılmasının) modelləşdirilməsi və səs-küy modelinin yoxlanmasının qiymətləndirilməsi yaxınlıqdakı sahil reseptorlarına mümkün təsirlərin cüzi olduğunu və əlavə təsirazaltma tədbirlərinin tələb olunmadığını nümayiş etdirdi.

Platforma generatorlarının və platformanın üst tikililərinin sahiləki tikinti-quraşdırma meydançasında istismara hazırlanması müddətində, körpüdə müvəqqəti soyuducu su sistemlərindən su ayrılacaq və atqı yaranacaq. Atqının istilik təsiri modelləşdirilmişdir və nəticələr göstərmişdir ki, atqı suları (ən pis hal üzrə temperatur 50°C) atqı nöqtəsindən 4m-dən artıq məsafədə mühit temperatur həddini 3°C-dən çox keçməyəcək. Buna görə də, istilik təsiri əlavə təsirazaltma tədbirlərinə ehtiyac olmadan minimum hesab edilmişdir. Soyuducu su dəniz çirklənməsinin qarşısını almaq və axıdılmazdan əvvəl neytrallaşdırılmaq üçün təmizlənəcək. Atqıların tərkibində zərərli dayanıqlı materiallar olmayacaq.

Boru kəmərlərinin quraşdırılmasından sonra onlar tərkibində kimyəvi maddələr saxlanılan dəniz suyu ilə doldurulacaq (korroziya və bioloji örtülmənin qarşısını almaq üçün). Boru kəmərləri bağlanacaq və həmçinin kimyəvi işlənmiş dəniz suyundan istifadə etməklə əlavə sınaqlar aparılacaq. Bu fəaliyyətlərlə əlaqədar kimyəvi işlənmiş dəniz suyunun dənizə axıdılan həcmi 2 - 2545 kub metr (m^3) arasında dəyişməsi gözlənilir. Qoruyucu kimyəvi maddələr üzrə suyun toksiklik sınaqları həyata keçirilmiş və kimyəvi işlənmiş dəniz suyunda təsirsiz konsentrasiyalar müəyyən edilmişdir. Atqıların təsirsiz konsentrasiyalara həll olunduğu nöqtəni qiymətləndirmək üçün atqıların təyinat istiqamətinə görə dispersiya modelləşdirilməsi aparılmışdır. Daha kiçik atqıların (hidravlik sınaq və sızma sınağı) çoxunun demək olar ki, dərhal təsirsiz konsentrasiyalara həll olunması proqnozlaşdırılır. Ən böyük həcmli atqıların (ŞA və MA platformaları arasında mövcud 22" qaz ixrac boru kəmərinə suyun boşaldılması və bu kəmərin təmizlənməsi və ölçülməsi ilə əlaqədar) 4.3 – 10.1 km uzunluqda ensiz şleyf yaradacağı proqnozlaşdırılır. Heç bir halda modelləşdirmə şleyfin dəniz dibinə və yaxud dəniz səthinə çatmasını proqnozlaşdırmadı. Atqı şleyfləri vasitəsi ilə tutulmuş suyun həcmi qəbul edən ətraf mühitə nisbətən kiçikdir və atqı müddətləri qısadır.

Yeni yataqda xilə qaz boru kəmərinin suyunu boşaltma və kimyəvi işləmək üçün mono-etilen qlikoldan (MEQ) istifadə planlaşdırılır. Əsas variantda istifadə edilmiş bütün MEQ-in yığılması nəzərdə tutulsa da, üçə qədər $10m^3$ həcmində MEQ-in dənizə axıdılması mümkündür. Modelləşdirmə təsirin ancaq boşalma yerinin düz yaxınlığında çox qısa sahədə məhdudlaşacağını göstərdi. Bundan əlavə, boru qovşaqlarının və sualtı strukturların bağlanması ilə əlaqədar 1 - $16m^3$ arasında təxminən 40-a qədər kimyəvi işlənmiş dəniz suyunun axıdılması gözlənilir. Bu atqı hadisələrinin modelləşdirilməsi təsdiq etdi ki, axıntı şleyfləri axıdılma sahəsinin yaxınlığında su sütununda tez bir zamanda həll olunacaq. Qoruyucu kimyəvi maddələr dayanıqlı deyil və uğurlu halların kumulyativ təsirlərinin mövcud olmayacağı hesab edilir.

Quraşdırma gəmilərindən su atqıları (ballast suyu, məişət-çirkab suları, təmizlənmiş çirkab fekal sular və drenaj suları) da həmçinin miqyas və təsir baxımından qazmaya hazırlıq proqramındakılara oxşar olacaq və onların bioloji reseptorlara az təsir göstərəcəyi qiymətləndirilmişdir.

Dəniz canlılarının növlərinə hansı məsafələrdə müxtəlif təsirlər olacağını müəyyən etmək məqsədilə dayaq blokunun bərkidici və əmək payalarının quraşdırılmasından yaranan sualtı səs-küyün yayılması hesablanmışdır. Payaların vurulması ilə bağlı modelləşdirmə nəticələri göstərir ki, payavurma yerindən 2.3 km məsafədə sualtılarda eşitmə qabiliyyəti daimi olaraq zədələnmə bilər, səs-küyün təsiri bir saat və ya daha çox olduqda isə, 23.5 km-ə qədər məsafədə eşitmə qabiliyyətinin müvəqqəti zədələnməsi baş verə bilər. Payaların vurulmasından yaranan səs təsirinə məruz qalmış balıqlarda ölüm halları payavurma yerindən 80m-ə qədər məsafədə baş verə bilər, bərpa oluna bilən xəsarət zonası isə səs-küyün təsiri bir saat və ya daha artıq davam edən hallarda payavurma yerinin mərkəzindən 148 m-ə qədər uzanır. Boru düzən barja üçün modelləşdirmə sualtılarda eşitmə qabiliyyətinin daimi zədələnməsinin gəmidən təxminən 2 km məsafədə, 1 saatdan artıq müddətdə davam edən səs-küy zamanı baş verəcəyini proqnozlaşdırır, müvəqqəti zədələnmə isə eyni təsir müddətindən təxminən 43 km-ə qədər məsafələrdə baş verir. Bununla belə, bu məsafələr gəmilərin, yaxud suitin hərəkətini nəzərə almır. Xəzər suitisi həddindən artıq zəkalı və hərəkətli heyvandır. Suitilər müntəzəm kommersiya gəmilərinin və neft və qaz sənayesi ilə əlaqədar gəmilərin hərəkətinə adət etmişlər və bu fəaliyyətdən yaranan səs-küydən qaçmaq üçün heç bir tədbir görməyəcək. Buna oxşar olaraq, payavurma işləri zamanı akustik ürkütmə vasitəsindən (AÜV) istifadəsi (xüsusilə suitilərin eşitməsi üçün quraşdırılmış cihaz), fəaliyyət zonasında mövcud olan suitiləri xəbərdar edib, suitilər səs mənbəyini aşkar etdikləri zaman bu ərazini dərhal tərk etməyə imkan yaradacaqdır. Ona görə də, ayrı-ayrı fərdlərə və bütün suiti populyasiyasına xəsarət riskinin yaranacağı ehtimal edilmir. Bundan əlavə, səs mənbəyinin yaxınlığında olan ayrı-ayrı balıqların səs mənbəyini aşkar edən kimi, bu yerdən uzaqlaşacağı və fərdi balıqlara və balıq populyasiyasına xəsarət dəymə riskinin çox aşağı olacağı gözlənilir.

Ümumilikdə, qalıq təsirlərin əksəriyyəti az, yaxud cüzi kimi qiymətləndirilmişdir. Yeganə orta dərəcəli təsir payavurma fəaliyyətlərindən yaranan sualtı səs-küydür. Hesab olunur ki, təsirlər mövcud nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi vasitəsilə praktiki baxımdan mümkün və zəruri olduğu qədər minimuma endirilir.

Q.6.3 İstismar fəaliyyətləri

Cədvəl Q.3-də AMŞ Layihəsinin istismar fazası ilə əlaqədar ekoloji təsirlərinin qiymətləndirilməsinin qalıq təsirləri təqdim olunur.

Cədvəl Q.3 AMŞ İstismar Fazasının ətraf mühitə qalıq təsirlərin xülasəsi

	Fəaliyyət / hadisə	Miqyas				Həssaslığı		Ümumi qiymət		
		Əhatə dairəsi/ Miqyası	Tezlik	Müddəti	İntensivlik	İnsanlara	Ekoloji	Hadisənin miqyası	Reseptorların həssaslığı	Təsirin əhəmiyyəti
Atmosfer	Müntəzəm şəraitdə dənizdə yanma mənbələrinin istismarı	1	1	3	1	2	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Qeyri- müntəzəm əməliyyat şəraitində (texniki xidmət) dənizdə yanma mənbələrinin istismarı	1	2	1	1					
	Təzyiqin düşüyü qeyri-müntəzəm fəvqəladə şəraitdə dəniz yanma mənbələrinin istismarı	1	1	1	1			Alçaq	Alçaq	Cüzi
Dəniz mühiti	Sualtı Səs (Hidravlik çəkicdən istifadə)	3	2	1	2	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Sualtı Səs (Platfordmada Qazma İşləri)	1	1	3	1					
	Sualtı Səs (Gəmilər)	1	1	3	1					
	Qazma işləri ilə bağlı dənizə atqılar	1	2	2	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Sementin Yuyulması Zamanı Atqılar	1	2	1	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Soyuducu Suyun Yığılı və Atqısı	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dəniz əməliyyatları: Dənizə digər atqılar: Emal olunmuş çirkab (qara) su	1	1	3	1	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi
	Dəniz əməliyyatları: Dənizə digər atqılar: Məişət çirkab suları	1	1	3	1	-	2			
	Dəniz əməliyyatları: Dənizə digər atqılar: Drenaj	1	1	3	1	-	2			
	Dəniz əməliyyatları: Dənizə digər atqılar: Mətbəx Tullantıları	1	1	3	1	-	2			
	Dəniz əməliyyatları: Dənizə digər atqılar: Su saflaşdırıcı qurğudan dızlu axıntı suları	1	1	3	1	-	2			
	Laya vurulan su kəməri	2	2	1	2	-	2	Orta	Alçaq	Cüzi Mənfi

Müntəzəm və qeyri-müntəzəm dəniz əməliyyatlardan havaya buraxılan emissiyaların təsiri dispersiyanın modelləşdirilməsindən istifadə edilərək qiymətləndirilmişdir. Mənbələrə müntəzəm fəaliyyətlər zamanı dəniz platforma generatorları və qeyri-müntəzəm əməliyyatlar və ya fəvqəladə hallarda hermetikliyin pozulması zamanı dəniz platformasında məşəldə yandırma daxildir. Qiymətləndirilmiş bütün ssenarilər üçün sahil reseptorlarına cüzi təsir qiymətləndirilməsi proqnozlaşdırılmışdır.

Dəniz canlılarının növlərinə hansı məsafələrdə müxtəlif akustik təsirlər olacağını hesablamaq məqsədilə hidravlik çəkicdən istifadə edərək 30" yönəldici kəmərin dəniz dibinə yeridilməsi zamanı sualtı səs-küyün yayılması modelləşdirilmişdir. Hidravlik çəkicdən istifadə etməklə 30" yönəldici kəmərin intervalının quraşdırılması zamanı yaranan sualtı səs-küyün xarakterinə görə yuxarıdakı Q.6.2 Bölməsində təsvir edilmiş dayaq blokunun bərkidici və əmək payalarının quraşdırılması zamanı payavurma işlərindən yaranan səs-küyə oxşar olacaq. Lakin, bununla belə, quyu kəmərinin quraşdırılması zamanı hidravlik çəkic platformasının üst tikililərinin üzərində quraşdırılacaq ki, bu da o deməkdir ki, səs əsasən su səthindən üstə olacaq və havadan suya transmissiya aşağı dərəcədə

olacaq, lakin bəzi səslər isə birbaşa suya doğru gedəcək. Hazırkı ƏMSSTQ məqsədi ilə, ənənəvi olaraq ehtimal edilir ki, yönəldici kəmərin çəkiclə vurulmasından su sütununda yaranan səs səviyyəsi yuxarıdakı Q.6.2 Bölməsində təsvir edilmiş dayaq blokunun bərkidici və əmək payalarının quraşdırılması zamanı payavurma işlərindən yaranan səs-küyün səviyyələrinə oxşar olacaq. Buna oxşar qaydada, dənizdə aparılan əməliyyatlar zamanı platformada qazma işlərindən və gəmilərin hərəkətindən yaranan səs-küy səviyyələri yuxarıdakı Q.6.1. Bölməsində qabaqlayıcı qazma işləri üçün təqdim edilmiş nəticələrə oxşar olacaq. Ümumiyyətlə, fərdlərə zərər dəymə riski və suiti və balıq populyasiyasında aşkar edilə bilən təsirlər bir qayda olaraq, ehtimal edilmir və təsirlər ancaq cüzi mənfi əhəmiyyətə malik olan təsirlər kimi müəyyən edilmişdir.

AMŞ platformasından qazma zamanı dəniz dibinə çökməsi proqnozlaşdırılan qazma məhlulunun və qazma şlamlarının əhatə dairəsini və miqyasını təsdiqləmək üçün qazma işləri ilə bağlı atqıların modelləşdirilməsi aparılmışdır. Tədqiqatlar göstərmişdir ki, bu cür atqıların dəniz reseptorlarına çox məhdud ekoloji təsiri var. Proqnozlaşdırılan hadisənin miqyasına, reseptor xüsusiyyətlərinə və müşahidə edilmiş həssaslıqlara və mövcud AÇG və ŞD qazma sahələrində bentik birliklərə dəyən təsirin monitorinqinə əsasən təsirin cüzi mənfi təsir olacağı qiymətləndirilmişdir.

Sement atqıları yuyulma fəaliyyətləri zamanı da yaranacaq, burada platformanın sement sistemində qalan sement su ilə məhlul halına salınacaq və qazma şlamı kessonu vasitəsilə platformadan axıdılacaq. Sement yuyumunun atqılarının modelləşdirilməsi, ən pis vəziyyət şəraitində atqı şleyfinin sürətlə seyrəlməsini və sementin bərk hissəciklərinin çox cüzi miqdarının dəniz dibinə yatmağını proqnozlaşdırır. Buna görə də, bentik onurğasızlara və suitilərə, balıq və planktonlara təsirlərin (qiymətləndirilərək müəyyən edilmişdir ki, bunlar sement atqılarına qarşı az həssasdırlar) cüzi mənfi olacağı qiymətləndirilmişdir.

Soyuducu suyun yığılı və atqısının AMŞ-YBHQ platforması ilə əlaqədar su sütununa təsiri qiymətləndirilmişdir. Oxşar yığılma prosesi üzrə bundan əvvəlki modelləşdirmə işinə əsaslanaraq, müəyyən edilmişdir ki, ərazidə bu müddət mövcud olan balıqlar suyun sorulmasını duya bilsinlər və bu ərazidən kənarlaşsınlar. AMŞ platformasından soyuducu suyun atqısı isti suyu atan şleyfin həcmi müəyyən etmək üçün modelləşdirilmişdir. Atqı nöqtəsindən suyun temperaturunun ətraf temperaturdan 3°C yuxarı olduğu məsafə yay şəraitlərində 12m, qış şəraitlərində isə 3m təyin edilmişdir. Atqılarının çox kiçik təsir zonasına (yəni atqının temperaturunun ətraf mühit temperaturundan yüksək olduğu yer) malik olacağı hesablanıb. Su sütunundakı bioloji reseptorlara (yəni zooplankton, fitoplankton, suitilər və balıqlar) cüzi mənfi təsir göstəriləcəyi hesab edilir.

Dəniz əməliyyatlarından dənizə axıdılan qalıq atqıların (təmizlənmiş çirkab fekal sular, məişət çirkab suları, mətbəx tullantıları, drenaj suları və duzlu su axıntıları) hamısı həcmcə kiçikdir (soyuducu suyun atqılarına münasibətdə) və tərkibində yüksək ekoloji narahatlıq doğuran komponentlər mövcud deyil. Məqbul layihə standartlarına riayət edilməsinin təmin olunması məqsədilə mövcud prosedurlara uyğun monitorinq olunan bu atqılar sürətlə durulaşacaq və onların hamısının su sütunundakı bioloji reseptorlara cüzi mənfi təsir göstərəcəyi qiymətləndirilmişdir.

16" yataqdaxili suvurucu boru kəmərinin ərsinlə təmizlənməsi boru kəmərinin tamlığını qorumaq üçün MA-YBHQ platformasından AMŞ-YBHQ platformasına doğru aparılacaq. Suvurma boru kəməri dəniz suyu ilə ərsinləmə əvvəl təmizlənəcəkdir.

Ehtimal edilir ki, 950 m³-ə qədər su (əsasən dəniz suyu və MA-dən vurulacaq su ilə qarışdırılmış) əməliyyatlar zamanı hər üç ayda bir dəfə qarışmış AMŞ dəniz suyu ilə birlikdə (3410m³ / saata qədər) dənizə atılacaqdır. MA platformasından 100% yenidən laya vurulacaq sudan ibarət olan oxşar atqının modelləşdirilməsi son zamanlarda həyata keçirilmişdi, geri qayıdan dəniz suyu ilə durulaşdırmanı nəzərə almadan, müvafiq təsirsiz konsentrasiyanın (AÇG dəniz obyektlərindən lay və laya vurulan sulardan götürülmüş nümunələrin ən konservativ ekotoksiklik sınağının nəticələrindən əldə edilmiş) 9.5 km məsafədə yaranacağı, şleyfin isə təxminən 0.77 km² sahəyə paylanacağı ehtimal edilmişdir. Ərsinləmə suyunun dəniz mühitinə təsirinə cüzi olacağı proqnozlaşdırılır, çünki belə atqılar tez-tez baş vermir; həcmə kiçik olacaq və alçaq toksikliyə malik olaraq, mövcud nəzarət tədbirlərindən əlavə təsirazaltma tədbirləri tələb etmir. Ümumiyyətlə, əməliyyatlardan qalıq təsirlərin əksəriyyəti kiçik mənfi və ya cüzi əhəmiyyətə malik təsir kimi qiymətləndirilmişdir. Bütün fəaliyyətlər bundan əvvəl müəyyənləşdirilmiş təcrübəyə və BP Azərbaycan Gürcüstan Türkiyə (AGT) Regionunun prosedurlarına uyğun olaraq idarə olunacaq və təsirlərin nəzarət altında saxlanılacağı və məqbul səviyyəyə qədər azaldılacağı hesab edilir.

Q.7 Sosial Sahəyə Təsirin Qiymətləndirilməsi

Sahildə aparılan tikinti və istismar sınağı fəaliyyətlərindən başqa, AMŞ Layihəsi ilə bağlı fəaliyyətlərin əksəriyyəti dənizdə baş verir. AMŞ Layihəsi üçün hazırda mövcud sahil tikinti-quraşdırma sahələrinin bir neçəsindən istifadə planlaşdırılır və namizəd sahələrə BDÖZ və Bayıl sahələri daxildir. Bundan əvvəl AÇG-nin 1-3 Fazalarından və ÇNL və ŞD layihələrindən əldə olunmuş təcrübəyə əsasən, aşağıdakı əsas sosial-iqtisadi məsələlər qiymətləndirilmişdir:

- Məşğulluğun yaradılması və onun ən pik səviyyəyə çatdığı vaxtdan sonra tikinti işçi qüvvəsinin ixtisar edilməsi;
- İşçi qüvvəsini təlim və bacarıqlarının inkişafı imkanları ilə təmin etmək;
- Daxili təchizat zəncirindən istifadə etməklə, əsas tikinti və quraşdırma podratçıları tərəfindən malların və xidmətlərin təchiz edilməsi; və
- İş axtaran şəxslər arasındakı (düşünülən və ya faktiki) rəqabət nəticəsində münafişə yaranmaq potensialı mövcuddur.

Qiymətləndirmə nəticəsində belə qənaətə gəlinmişdir ki, AMŞ Layihəsinin tikinti mərhələsinin ən intensiv dövründə, 2021-ci ilin 1-ci Rübündə yerli işçi qüvvəsinin sayının, təxminən 3,700 nəfər olacağı ehtimal edilir. Yeni iş yerləri baxımından istismar fazası ərzində əlavə və yeni məşğulluq imkanları nisbətən daha az olacaq. Məşğulluğun təsirləri, çox güman ki, yerli əraziyə yayılacaq və işə götürüləcək işçilərin əksəriyyətinin Bakı şəhərinin iqtisadi bölgəsindən (buraya Səbail və Qaradağ rayonları daxildir) olacağı gözlənilir. Ona görə də gözlənilir ki, məşğulluq işçi qüvvəsi üçün yaşayış yerlərinin yaradılmasını yaxud əhəmiyyətli sayda insan kütləsinin tikinti sahələrinə köçməsinə tələb etməyəcək.

Əvvəlki neft və qaz tikinti layihələri üzərində işləyərkən səlahiyyətlərini nümayiş etdirən işçiləri yenidən işə götürmək üçün hər cür səy göstəriləcəkdir. İşçiləri işə götürdükdən sonra, əsas tikinti və quraşdırma podratçılar tərəfindən müvafiq bacarıq meyarları və podratçı təlim və inkişaf planı arasında boşluq təhlili aparılacaqdır. Boşluqlar müəyyən edildikdə təlim və inkişaf planında ifadə olunan rol üçün hər bir işçinin minimum standartlara çatdırılması üçün təlimlər veriləcəkdir. AMŞ Layihəsi vasitəsi ilə yaradılan məşğulluğun fərdlərə və onların ailə başçılarına müsbət təsir göstərməsi ilə nəticələnməsi gözlənilir.

Nəzərə alaraq ki, tikinti fazası müvəqqəti məşğulluq imkanları yaradacaq, tikintiyə cəlb olunan işçi qüvvəsinin müqavilələrinin tamamlanması AMŞ Layihəsinin başlanğıcından etibarən diqqətlə planlaşdırılacaqdır. Bu təsiri azaltmaq üçün tədbirlərə əsas tikinti və quraşdırma podratçıları və onların işçi qüvvəsi arasında layihənin inkişafı və gözlənilən tamamlama müddətləri haqqında işçi qüvvəsinin məlumatlandırılan müvafiq işçi heyəti üçün məlumatlandırma daxil ediləcəkdir.

Tikinti, quraşdırma, birləşdirmə və istismar sınağı fazaları boyunca AMŞ Layihəsinin sosial-iqtisadi sahəyə ümumi təsirləri, xüsusən də, tikinti üzrə məşğulluğun yaradılmasından irəli gələn təsirlər müsbət qiymətləndirilmişdir.

Q.8 Kumulyativ, Transsərhəd Təsirlər və Qəza Hadisələri

Potensial kumulyativ və transsərhəd təsirlər layihə daxili təsirləri, o cümlədən coğrafi və ya zaman baxımından AMŞ Layihəsinin təsirləri ilə üst-üstə düşə biləcək digər əhəmiyyətli layihələri nəzərə almaqla qiymətləndirilmişdir. Belə potensialın mövcud olduğu ən əhəmiyyətli layihə Şahdəniz Mərhələ 2 (ŞD2) Layihəsidir ki, bu layihə çərçivəsində birinci qaz hasilatının 2018-ci ilin 4-cü rübündə əldə edilmişdir².

Atqılara gəldikdə, AMŞ Layihəsində atqıların əksəriyyəti azdır və əvvəlki layihələrlə və mövcud əməliyyatlarla müqayisə ediləndir. Ən böyük atqılar ya dəniz dibində kiçik bir sahədə məhdudlaşdırılacaq (qazma atqıları), ya da qısa müddətdə baş verəcək və keçici təsirə malik olacaq (boru kəmərinin təmizlənməsi və istismara vermədən öncə işləri ilə bağlı təmizlənməş dəniz suyu atqısı). Tikinti, quraşdırma, BİS və istismar fəaliyyəti ilə əlaqədar bütün atqılar qiymətləndirilmişdir və bu nəticəyə gəlinmişdir ki, təsirlər arasında kumulyativ və əlavə qarşılıqlı əlaqə olmayacaq.

² Kumulyativ qiymətləndirmə, fəaliyyət göstərən layihələr və qurğuları nəzərə almır çünki onların təsirləri mövcud ilkin vəziyyətə daxil olur və AMŞ Layihəsinin təsirləri mövcud vəziyyətə əsasən qiymətləndirilir. Qiymətləndirmə təklif olunan AMŞ Layihəsinin yaxınlığında yerləşən və ya mövcud vəziyyətin təyin edildiyi zaman fəaliyyət göstərməyən digər BP layihələrinə yönəldilib.

Atmosferə emissiyalara gəldikdə, sağlamlığa təsirlər baxımından ən əhəmiyyətli çirkləndirici azot oksiddir (NO₂). Yalnız AMŞ Layihəsinin fəaliyyətləri ilə bağlı emissiyaların və ŞD2 Layihəsinin dəniz fəaliyyətlərindən ən pis halda meydana çıxan kumulyativ emissiyaların quru reseptorlarında NO₂ konsentrasiyaları üzrə hər hansı nəzərəçarpan dəyişikliklərlə nəticələnməyəcəyi məlum olmuşdur.

Həm quruda tikinti işləri və istismara hazırlıq, həm də dəniz fəaliyyətləri üçün AMŞ layihəsi nəticəsində atılan emissiya həcmələrinin (gözlə görünən bərk hissəciklər də daxil olmaqla) atmosferdəki və yağıntıdan formalaşan axıntı sularındakı çirkləndirici konsentrasiyalarda çox kiçik artıma səbəb olacağı gözlənilir. Amma bunlar bioloji/ekoloji reseptorlar üçün nəzərəçarpan olmayacaq.

Atmosferdə sürətlə yayılacaq çirkləndiricilərin növlərinin məhdud coğrafi miqyasına əsasən, AMŞ Layihəsindən havanın keyfiyyəti və insan sağlamlığı ilə bağlı transsərhəd təsirlər proqnozlaşdırılır.

İstixana qazları (İQ) transsərhəd təsirlərə səbəb olmaq potensialına malikdir. AMŞ Layihəsi nəticəsində yaranacaq istixana qazlarının (İQ) əksəriyyətinin (86%) AMŞ Layihəsi üzrə əməliyyatlar fazası müddətində dəniz fəaliyyətlərindən yaranacağı proqnozlaşdırılır. AMŞ Layihəsinin qurudakı əməliyyatlardan əmələ gələn istixana qazları, ümumi layihənin istixana qazlarının yalnız 5%-i təşkil edəcəyi gözlənilir. AMŞ Layihəsinin yaratdığı İQ emissiyalarının cəmi həcmnin 0.6%-nin qazmaya hazırlıq əməliyyatlarından, təxminən 8.6%-nin isə qurudakı tikinti və istismar sınaqları, quraşdırma və BİS fəaliyyətlərindən irəli gələcəyi proqnozlaşdırılır. Azərbaycan üzrə yerli İQ emissiyaları proqnozuna əsasən, 2030-cı ildə AMŞ-n İQ emissiyalarının illik payı təxminən 0.5% təşkil edəcək (İst. 1).

Qəza hadisələrinin qiymətləndirilməsini, potensial karbohidrogen dağıntıları ssenarilərinin modelləşdirilməsi su sütununda və dəniz səthində dağılmış karbohidrogenin davranışını proqnozlaşdırmaq və dağılmış karbohidrogenin harada və hansı miqdarda sahilə çıxacağını hesablamaq üçün yerinə yetirilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, modellər disperqatorun tətbiqi, təcrid etmə və ya toplama kimi dağıntıların aradan qaldırılması və təsirazaltma tədbirlərini nəzərə almamışdır, yəni nəticələr ancaq neftlə dağılmanın qarşısını alma strategiyasını tətbiq etmədən dağıntıların nəzəri nəticələrinin göstəricisi kimi izah edilməlidir. Modelləşdirilən və qiymətləndirilən əsas qəza hadisəsi ssenarilərinə aşağıdakılar daxildir:

- Ssenari 1: Platformadan 92 m³ dizelin dağılması;
- Ssenari 2: 90 gün müddətinə xam neftin fontan vurması (3 195 000 barel (bbl)); və
- Ssenari 3: AMŞ 30" neft ixracı boru kəmərinin yarılməsi nəticəsində 962 ton xam neft axmışdır.

AMŞ platformasından dağılan 92m³ dizelin sürətlə yayılaraq, dəniz səthində nazik təbəqə yaradacağı proqnozlaşdırılır. Modelləşdirmə göstərir ki, dəniz səthində 0.04 mikrometr (µm) qalınlıqda yaxud daha qalın dizel təbəqəsi ilə örtüləcək maksimum dəniz səthi yayda təxminən 20.1 km, qışda isə 52.3 km olacaq. Atılan dizelin həcmnin çox hissəsi sürətlə buxarlanacaq və ya təbii olaraq su sütununda dispersiya olub bioloji parçalanmaya məruz qalacaq və buna görə də atılmış dizelin sahilə çatması gözlənilmir. Bu miqyasda dağılmanın heç bir əhəmiyyətli ekoloji ziyanı gözlənilmir.

Ən pis ssenaridə AMŞ quyusundan xam neftin fontan vurması təxminən 90 gün davam edə bilər ki, bu da qazma qurğusunu səfərbər etməyə və köməkçi quyunu qazmağa lazım olan vaxtdır. Bu vaxt ərzində gündə təxminən 35500 barel xam neft axıdılacaq. Dənizə axdıqdan sonra neftin əksər hissəsi əvvəlcə dəniz səthində olur, 15%-i demək olar ki, o dəqiqə buxarlanır, 5%-i isə su sütununda həll olunur. Təxminən 30%-dən yuxarı çatdıqda buxarlanma həcmi sabilləşir, lakin simulyasiyanın sonuna bioloji parçalanma həcmi tədricən 38%-ə qədər qalxır. Sonda, 32% buxarlanır, 38% bioloji parçalanır, 13% su sütununda qalır və 15% çöküntülərdə, təxminən 2% isə sahil xəttində yığılır, suyun səthində 1%-dən az neft qalır. Dəniz səthində xam neftin təxminən 400-500 km məsafəyə hərəkətindən sonra ideal görmə şəraitlərində ən nazik tanınan təbəqəyə çevriləcəyi proqnozlaşdırılır. Neftin səthdə dəqiq hərəkəti verilən ana dəqiq hidrometeoroloji şəraitlərindən asılı olsa da, 100-dən artıq müxtəlif hidrometeoroloji məlumatların təhlili göstərir ki, neftin sahilə çatacağı ən mümkün sahələr Azərbaycanın cənubu, İranın şimalı və Abşeron Yarımadasının ucudur. Su sütununda neftin 58 milyardda bir hissə (ppb) həddindən artıq yayılması suyun səthi boyu uzanır və dağılma mənbəyindən 200 km-dən artıq yayıla bilər. Modelləşdirmə yay şəraitində fontan vurma ilə nəticələnən ən pis ssenaridə 18295 ton neft sahil xəttinə çatır və bu, əsasən üç sahəyə təsir göstərəcək: cənubi Azərbaycan, şimali İran və Abşeron yarımadası. Xəzər dənizinin şərq sahil xətti təsirə məruz qalır.

Çox yüngül, yüngül (0.1-1 mm), orta (1-10 mm) və ağır (>10 mm) neft çöküntülərinin qarışdığı sahələr bu ərazilərdə proqnozlaşdırılır.

AMŞ və MA platformaları arasında AMŞ 30" neft ixrac boru kəmərinin yarılması halında təxminən 962 ton neftin və 12 ton əlaqədar qazın dəniz mühitinə axıdılması gözlənilir. Dənizə axdıqdan sonra neftin əksər hissəsi əvvəlcə dəniz səthində olur, 6%-i demək olar ki, o dəqiqə buxarlanır, 15%-i isə su sütununda həll olunur. Neft su sütunu ilə hərəkət edir və cəmi iki dəqiqə ərzində dəniz səthinə çatır. Təxminən 10 gündən sonra, neft dayaz sulara doğru hərəkət edir və çöküntülərdə yığılmağa başlayır. Sonda, 36% buxarlanır, 29% bioloji parçalanır, 7.5% su sütununda qalır və 24% çöküntülərdə yığılır, təxminən 2.5%-dən az həcmi isə müvafiq olaraq, sahil xəttində yığılır və ya dəniz səthində qalır. Dəniz səthində xam neftin 340 km-ə qədər məsafəyə hərəkətindən sonra ideal görmə şəraitlərində ən nazik tanınan təbəqəyə çevriləcəyi proqnozlaşdırılır. Neftin ən qalın sahələri (> 0.2 mm) dağılma nöqtəsindən təxminən 10-20 km məsafədə mövcud olur, lakin onlar qısa müddətli olub (2 günə qədər davam edən) 2 km²-a qədər sahəni tutur. Təsirə məruz qalan su sütunu sahəsi nisbətən kiçikdir, bu, qismən dağıntının ölçüsü, kiçik qaz tərkibi və dağıntının sonuna doğru alçaq enerji şəraitləri ilə izah olunur. Su sütununda neftin 58 ppb həddindən artıq yayılması suyun səthi boyu uzanır və dağılma mənbəyindən 30-40 km-ə qədər yayıla bilər. Sahil xəttində neftin çökməsi, mənbəni sahilədən ayıran məsafə və vaxtı, o cümlədən dağılmış neftin kütləsini nəzərə alaraq, yayılmış şəkildə və nisbətən kiçikdir miqyasda olur. Yay fəslində neftin dağılması hallarında neft əsasən üç sahəyə çatır: cənubi Azərbaycan, şimali İran və Türkmənistan. Çox yüngül, yüngül (0.1-1mm) neft çöküntülərinin qarışdığı sahələr bu ərazilərdə proqnozlaşdırılır.

Həm fontan vurma, həm də boru kəmərinin yarılması ssenarilərində dağılmanın düz yaxınlığında olan və dağılmadan fəal şəkildə yayına bilməyən növlər, məsələn plankton, bentik onurğasızlar, quşlar və suitilər təsirdən ən çox zərər çəkən növlərdir. Balıq kimi həddindən artıq hərəkətli növlərin dağılmış neft sahələrindən yayınacağı ehtimal edilir. Fontanvurma ssenarisinin modelləşdirilməsi göstərir ki, bir sıra Mühüm OrnitoLOGİ Ərazilər (MOƏ) və Əsas Bioloji Müxtəliflik Sahələri (ƏBMS) və əlaqədar quş növləri dəniz səthində olan və ya həll olunmuş/səpələnmiş neftin fontan vurmada sonra sahil xəttinə çatması nəticəsində artmış karbohidrogen konsentrasiyalarının təsirinə məruz qala bilər. Bəzi MOƏ və ƏBMS-lərdə sahilə çatması proqnozlaşdırılan neftin davamlılığını və həcmi nəzərə almaqla, MOƏ və ƏBMS-ə (və orada olan quşlara) potensial təsirlər, xüsusilə dağılmanın quşların yuva qurması zamanı (aprel - iyul aylarında) baş verdiyi hallarda daha nəzərəcarpacaq olacaq. Fontan vurma və ya boru kəmərinin yarılması halında dağıntının təsirinə məruz qalan sahələrdə potensial təsirlərin əhəmiyyətli olması ehtimal edilir və onların bərpasının orta - uzun müddət çəkəcəyi gözlənilir. Balıq vətəgələrinə təsir balığa və dağılma vaxtında kiçik balıqların olmasına təsirdən ibarət olacaq, çünki, onlar su sütununda mövcud olan neftin alçaq səviyyələrinə daha çox həssasdır və dağılma sahəsindən yayınma qabiliyyəti daha azdır. Balıq da xarab ola və karbohidrogenlərlə çirklənə bilər. Balığın neftlə çirklənməsi və ya xarab olması nişanları varsa, karbohidrogen dağılması halında balıq tutulmasına məhdudiyyətlər qoyula bilər və bu, yerli balıqçılıq sənayesinə mənfi maliyyə təsiri vura bilər. Bununla bərabər, vaxtında məhdudiyyətin qoyulmaması və ya qeyri-qanuni balıqçılıq çirklənmiş məhsulları istehlak edən şəxslərin sağlamlığı üçün risk yarada bilər. Buna görə də, nadir fontan vurma və ya boru kəmərinin yarılması hallarında kommersiya balıqçılığı sənayesinə dəyən potensial təsirin nəzərəcarpacaq olacağı hesab edilir.

Bütün AÇG və ŞD dəniz əməliyyatları ilə bağlı (bu əməliyyatlara dənizdə səyyar qazma qurğuları, platformalar, sualtı boru kəmərləri və dəniz gəmiləri daxildir) karbohidrogen dağılma hadisələri zamanı görülməli təlimat və tədbirləri təmin edən Neft Dağılmalarına Qarşı Fövqəladə Tədbirlər Planı (NDQFTP) hazırlanmışdır. Bu, sistemlərin istismara verilməsi, əməliyyatı və istismardan çıxarılması zamanı baş verə biləcək dağılmalar üçün etibarlıdır.

Q.9 Ətraf Mühitin və Sosial Sahənin İdarə Edilməsi

AMŞ Layihəsinin hər fazası üçün rəsmi ətraf mühitin və sosial sahənin idarəedilməsi planı hazırlanacaq. Qabaqlayıcı qazma, tikinti, quraşdırma, BİS zamanı müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq, əsas podratçı şirkətlər ekoloji və sosial idarəetmə sistemləri (ESİS) işləyib hazırlamalı və həyata keçirməli olacaqlar. Ətraf mühitin və sosial sahənin idarə olunması Planı (ƏMSSİOP) həmçinin BİS və işə salma fəaliyyətləri üçün səciyyəvi olan ekoloji və sosial-iqtisadi tələbləri idarə etmək üçün də hazırlanacaq. ƏMSSİOP-nı dəstəkləmək üçün, ətraf mühit və sosial idarəetmə planları AMŞ Layihəsinin ekoloji və sosial tələblərini təqdim etmək üçün hazırlanacaqdır BP, ISO 14001 ətraf mühitin idarə olunması sisteminin (ƏMİOS) tələblərinə uyğun olaraq və "planlaşdır- həyata keçir-yoxla-hərəkət et" dövrü əsasında qurulacaq əməliyyat mərhələsi ətraf mühitin idarə olunması

sistemini (ƏMİOS) istifadə etməklə AMŞ-nin obyektlərini idarə edəcəkdir. BP şirkəti Azərbaycanda ekoloji monitorinq proqramı (EMP) həyata keçirmişdir. Proqram sistemli, uzunmüddətli məlumat toplusu təmin etmək üçün nəzərdə tutulub. Məqsəd mövcud ətraf mühitə potensial təsirlərin dəqiq mənzərəsini yaratmaqdır ki, təsirləri mümkün qədər səmərəli idarə etmək və azaltmaq mümkün olsun. AMŞ Layihəsi üzrə əsas atqıların və emissiyaların istismar monitorinqinin əhatə olunması üçün EMP genişləndiriləcək. Müntəzəm monitorinqin məqsədi üst-üstə düşən regional tədqiqatların və ilkin məlumatların nəticələrini nəzərə almaqla, vaxt ərzində baş verən meyllərin başa düşülməsidir. İstismar zamanı atqıların və emissiyaların monitorinqi ilə bərabər, bu yanaşma faktiki monitorinq məlumatları əsasında AMŞ Layihəsinin təsirini qiymətləndirmək üçün əsaslı üsul təmin edir.

Q.10 ƏMSSTQ ilə bağlı Məsləhətləşmələr və Məlumatın Açıqlanması

Maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmə ƏMSSTQ prosesinin vacib elementi olub, təsirə məruz qalan insanların və maraqlı tərəflərin rəyinin öyrənilməsini, tutuşdurulmasını və sənədləşdirilməsini təmin edir. Maraqlı tərəflərin cəlb edilməsi və məsləhətləşmə prosesi:

- BP şirkətinin Azərbaycandakı digər layihələri üçün yaradılmış məsləhətləşmə mexanizmindən və üsullarından istifadə edib;
- ƏMSSTQ üzrə məsləhətləşmə və məlumatın açıqlanması prosesinə şamil edilən gözləntilərə dair qəbul olunmuş təlimatlara istinad etməklə işlənilib hazırlanıb;
- Son illərdə aparılmış məsləhətləşmə və məlumatın açıqlanması işlərinin miqyasını nəzərə alıb; və
- Dövlət orqanları və elmi təşkilatlarla birgə iş zərurətini qəbul edib.

ƏMSSTQ-nin əhatə dairəsi Bakıda 2018-ci ilin fevral ayında keçirilmiş əhatə dairəsinin müəyyənləşdirilməsinə dair iclasda ETSN və Monitorinq və Texniki Məsləhət Qrupu (MTMQ) ilə razılaşdırılıb.

ƏMSTQ Hesabatı və Qeyri-Texniki Xülasənin son layuhə variantı həm ingilis, həm də Azərbaycan dillərində 60 gün ərzində aşağıdakı ünvanlarda (Rəy forması ilə birlikdə) və eləcə də internet vasitəsilə əldə edilə bilərdilər:

- BP-nin veb səyfəsi;
- BP Xəzər Mərkəzi Ofisinin Qəbul Masası (Resepşn), Neftçilər prospekti 153, Bakı;
- Ümid Qəsəbəsi, Orta Məktəb No. 294;
- Ümid Qəsəbəsi, Orta Məktəb No. 7;
- Səngəçal qəsəbəsindəki Dövlət Kitabxanası, Qaradağ Rayonu, M. Ə. Sabir Küçəsi 1, Mərkəzi Kitabxana No. 5;
- Sahil qəsəbəsindəki Dövlət Kitabxanası, E. Quliyev Küçəsi, Mərkəzi Kitabxana No. 2;
- M.F. Axundov adına Dövlət Kitabxanası, Xəqani küçəsi 29, Bakı;
- Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının mərkəzi elmi kitabxanası, Hüseyn Cavid prospekti 31, Bakı;
- Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universitetinin kitabxanası, Azadlıq prospekti 20, Bakı; və
- Orxus İctimai Ekoloji İnformasiya Mərkəzi, Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi, B. Ağayev küçəsi 100, Bakı.

ƏMSTQ layihəsinin son layihə variantının bir hissəsi kimi aşağıdakı iclaslarda məsləhətləşmə prosesi həyata keçirilib:

- ETSN, Bakı şəhəri, 30 oktyabr 2018-ci il;
- MTMQ, Bakı şəhəri, 30 oktyabr 2018-ci il; və
- İctimaiyyətə açıqlama, Bakı şəhəri, 31 oktyabr 2018-ci il.

ƏMSTQ-nin layihə variantı ilə bağlı şərhlər toplanmış və uyğun yerlərdə tətbiq edilən cavab tədbirləri ilə təhlil edilmişdir. Nəticə olaraq, ƏMSTQ bir daha nəzərdən keçirilmiş və ETSN-in təsdiqi üçün son variant hazırlanmışdır.

Yekun Qeyri-Texniki Xülasə və ƏMSSTQ aşağıda göstərilən internet səhifəsində tapıla bilər:

www.bp.com/caspian

